

PASSAGES

AZ ORIENT PROJEKT MAGYAR-ÁZSIAI
KAPCSOLATTÖRTÉNETI PLATFORM ÉVKÖNYVE

orient-projekt.hu

OP

1. ÉVFOLYAM | 2023

Egyiptom • India • Japán • Kína • Koreai-félsziget • Mongólia

PASSAGES

Az Orient Projekt

Magyar-Ázsiai

Kapcsolattörténeti Platform

Évkönyve

PASSAGES

Az Orient Projekt
Magyar-Ázsiai Kapcsolattörténeti Platform Évkönyve

1. évfolyam

Budapest

2023

orient-projekt.hu

PASSAGES

Az Orient Projekt Magyar-Ázsiai Kapcsolattörténeti Platform Évkönyve
1. évfolyam | 2023

A *Passages* az Orient Projekt Magyar-Ázsiai Kapcsolattörténeti Platform (OP) évkönyve. Kiadványunk elektronikus folyóirat formájában, *Open Access* rendszerben évente egyszer jelenik meg honlapunkon. Ennek megfelelően díjmentesen hozzáférhető, és a szerzők számára is díjmentes publikációs lehetőséget nyújt. A kéziratok benyújtásához segédlet szintén honlapunkon található.

Főszerkesztő, szerkesztésért felelős személy: NAGY ELEK

Szerkesztők: CSOMA MÓZES, GYARMATI JÁNOS, ISPÁN ÁGOTA LÍDIA, KIRÁLY ATTILA, SIPTÁR DÁNIEL, SZÁNTÓ IVÁN, SZILÁGYI ZSOLT

A lapszám szakmai szerkesztője: KIRÁLY ATTILA

A lapszám olvasószerkesztője: ISPÁN ÁGOTA LÍDIA

Grafikai terv: KIRÁLY ATTILA

Tördelés: MAHMOUDI-KOMOR JUDIT

Kiadó: Orient Projekt Magyar-Ázsiai Kapcsolattörténeti Platform
Eurázsia Központ

Az Orient Projekt fő támogatója a Pallas Athéné Domus Meriti Alapítvány

Felelős kiadó: NAGY ELEK

A kiadó székhelye: 2600 Vác, Donga u. 2.

Honlap: <https://orient-projekt.hu>

Kapcsolat: info@orient-projekt.hu

ISSN 2939-8592 (Online)

ISSN 2939-8584 (Nyomtatott)

DOI: <https://doi.org/10.59608/pas2023a000.00>

A kiadvány Spectral és Ambient betűtípussal, 210 × 297 mm méretben készült. A borítón: Elked Antal kocsijával (1899, Sanghaj. Opel Darracq, 1899-es modell). Fotó: Kiss Sándor gyűjteményéből.

Ez a Mű a [Creative Commons Nevezd meg! – Ne add el! – Ne változtasd! 4.0 Nemzetközi Licenc](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/) feltételeinek megfelelően felhasználható.

PASSAGES 1. ÉVFOLYAM (2023)

NAGY ELEK: <i>Főszerkesztői előszó és köszönetnyilvánítások</i>	9
Egyiptom	
KIRÁLY ATTILA: <i>Egyiptom és Magyarország</i>	13
KIRÁLY ATTILA: <i>A magyarországi egyiptológia oktatás történetének vázlatja</i>	47
KIRÁLY ATTILA, REZSABEK NÁNDOR: <i>Mahler Ede (1857–1945)</i>	69
India	
LÁZÁR IMRE: <i>A magyar–indiai kulturális kapcsolatok évszázadai</i>	76
BALDAVÁRI ESZTER: <i>Medgyaszay István (1877–1959)</i>	131
KELÉNYI BÉLA: <i>Schwaiger Imre (1868–1940)</i>	139
LÁZÁR IMRE: <i>Sóbhá (Fori) Néhrú (1910–2001)</i>	145
LÁZÁR IMRE: <i>Tömöry Edith (1910–2001)</i>	155
Japán	
KISS SÁNDOR: <i>Elked Antal (1873–1942)</i>	166
KISS SÁNDOR: <i>Komor, George (1888–1976)</i>	177
KISS SÁNDOR: <i>Komor Izidor (1860–1942?)</i>	183
KISS SÁNDOR: <i>Komor Szigfrid (1863–1935)</i>	189
KISS SÁNDOR: <i>Kuhn Arthur (1850–1943)</i>	195
KISS SÁNDOR: <i>Kuhn Moritz Montague (1831–1901)</i>	201
KISS SÁNDOR: <i>Metzger Nándor</i>	205
SZILAS LÁSZLÓ SJ RENDTÖRTÉNÉSZ NYOMÁN JTMR LEVÉLTÁR: <i>Nemeshegyi Péter SJ. (1923–2020)</i>	229
GULYÁS ZOLTÁN: <i>Szentgáli Antal (1868–1945)</i>	239
SZÉKÁCS ANNA: <i>Székácsné Vida Mária (1916–2000)</i>	251
Kína	
SALÁT GERGELY: <i>Kína és Magyarország</i>	267
SZILAS LÁSZLÓ SJ RENDTÖRTÉNÉSZ NYOMÁN JTMR LEVÉLTÁR: <i>Ladányi László SJ. (1890–1965)</i>	299
SZILAS LÁSZLÓ SJ RENDTÖRTÉNÉSZ NYOMÁN JTMR LEVÉLTÁR: <i>Szarvas Miklós SJ. (1890–1965)</i>	305

PASSAGES 1. ÉVFOLYAM (2023)

Koreai-félsziget

CSOMA MÓZES: <i>A Koreai-félsziget és Magyarország</i>	315
OSVÁTH GÁBOR: <i>Diák voltam Észak-Koreában. 1970–72</i>	337
CSOMA MÓZES: <i>Gróf Vay Péter élete és utazásai Koreában</i>	355

Mongólia

SZILÁGYI ZSOLT: <i>Mongólia és Magyarország</i>	367
KEMPF BÉLA: <i>A Szegedi Egyetem Könyvtárának Ligeti-hagyatéka</i>	407
SZILÁGYI ZSOLT: <i>Kara György (1935–2022)</i>	417
SZILÁGYI ZSOLT – ROTTÁR MÁTÉ: <i>Ligeti Lajos (1902–1987)</i>	425

Művészek

KELÉNYI BÉLA: <i>Boromisza Tibor (1880–1960)</i>	439
KELÉNYI BÉLA: <i>Csapek Károly (1904–1976)</i>	445

Életút

Ligeti Lajos és a Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Könyvtárának Keleti Gyűjteménye

KEMPF BÉLA*

* Szegedi Tudományegyetem, Altajisztikai Tanszék. Email: kempf.bela.lorant@szte.hu

Hivatkozás: Kempf, B., (2023). Ligeti Lajos és a Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Könyvtárának Keleti Gyűjteménye. *Passages* 1:407–416. <https://doi.org/10.59608/pas2023a026.00>

Manapság, amikor az internet lehetővé teszi, hogy szinte végtelen mennyiségű online elérhető szakirodalomhoz férjünk hozzá, elképzelni is nehéz már, hogy korábban a tudományos munkavégzés milyen mértékben függött a megfelelő minőségű könyvtárak létezésétől. Hatványozottan igaz ez a keletkutató tudományterületére, és azon belül is az altajisztikára, melynek tudományos szakirodalma még a gazdagnak mondható könyvtárakban is csak ritkán található meg.

Magyarországon azonban a keletkutató tudományágak körébe tartozik, így több olyan kincsekkel telehalmozott könyvgyűjteményünk is van, mely lehetővé teszi a nemzetközi színvonalon végzett kutatómunkát.

E könyvgyűjtemények közül a legrégebbi a Magyar Tudományos Akadémia Keleti Gyűjteménye. Megalapításában Ligeti Lajosnak, mint az Akadémia alelnökének meghatározó szerepe volt. Bár magát a gyűjteményt csak 1951-ben alapították, különböző orientális nyelveken írt, illetve a Kelettel kapcsolatos kéziratok és korai nyomtatványok gyűjtése sokkal

Kollázs képei:

Balra: ld. a 4-9. képeknél

Középen: ld. a 2. képnél

Jobbra: ld. a 3. képnél

1. kép.

Ligeti Lajos emlékülés a Keleti Kabinet avatásakor: Berta Árpád; Torma József; Paulik Ágnes; Márton Alfréd; Kincsesné Nagy Éva; Molnár Ádám. 1987. október 28. Forrás: SZTE Klebelsberg Könyvtár, Keleti Gyűjtemény

régebbi tradíciónak számít az Akadémián. Így nem véletlen, hogy megalapításának pillanatától a Keleti Gyűjtemény igen gazdagnak számít, és olyan kiemelkedő személyiségek hagyatékai is megtalálhatók benne, mint Kőrösi Csoma Sándor, Stein Aurél, vagy éppen Vámbéry Ármin. Mongol kéziratokból és fanyomatokból álló gyűjteményük – melynek Kara György szerkesztésében ma már egy igen kiváló katalógusa is rendelkezésre áll – Ligeti Lajos 1928–1930 közötti belső-mongóliai kutatóútjának egyik leg-számottevőbb hozadéka.

Az Akadémia Keleti Gyűjteménye mellett van azonban egy másik számottevő Keleti Gyűjtemény is Magyarországon, a Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Könyvtárának Keleti Gyűjteménye, mely ma már nemzetközi szinten is elismert kutatóhelyként van számontartva. Gyűjtőköre azonban egyedivé is teszi, hiszen közel s távol nincs még egy olyan könyvtár, amelyben ilyen gazdagon lenne képviselve az altaji nyelveket beszélő népekre vonatkozó szakirodalom. Altaji alatt ez esetben főképp a török, mongol és tunguz népeket kell érteni.

A szegedi Keleti Gyűjtemény állománya ma kb. 50.000 tétellel rendelkezik, melynek tekintélyes része turkológiai szakirodalmat foglal magába. Ez tulajdonképpen természetes, ha belegondolunk, hogy a különböző török népeknek a magyarok történelmében betöltött szerepe, és a török nyelvek magyar nyelvre gyakorolt hatása miatt a magyarországi keletkutatás legjelentősebb eredményei a turkológia körébe tartoznak.

Alább be szeretném mutatni ennek a gyűjteménynek a történetét, külön kiemelve, mekkora szerepe volt Ligeti Lajosnak, a 20. század legnagyobb

magyar orientalistájának abban, hogy Szegeden létrejöhetett ez a nagyszerű állomány.

Időben a hetvenes évekig, egész pontosan 1974-ig kell visszamennünk, amikor is Róna-Tas Andrást, Ligeti Lajos és Németh Gyula tanítványát ki-nevezték egyetemi tanárrá Szegeden, ő pedig elkezdte oktatni a magyar nyelv török jövevényszavaival, az altaji nyelvek kapcsolataival és a magyarok őstörténetével foglalkozó kurzusait. Ez volt az a kezdőpont, amikor az altajisztikára koncentráló keletkutatási stúdiumok elindultak a Szegedi Tudományegyetemen.

1984-től már önálló tanszékkel rendelkezett az altajisztika, így az oktatott tárgyak spektruma is bővült a különböző török nyelvek oktatásával, mongol és arab oktatással, a török–mongol összehasonlító és történeti nyelvészetre vonatkozó órákkal, az altaji nyelveket beszélő népek néprajzával.

Igen gyorsan kiderült, hogy az oktatás és a kutatás intézményi feltételei mellett éppoly fontos bizonyos materiális feltételek megléte is. Sürgősen szükség volt egy tudományos könyvtárra, mely tartalmazza a munkához elengedhetetlen szótárakat és monográfiákat.

Bárki tudhatja, aki szembesült már hasonló problémával, hogy egy tematikus könyvgyűjtemény felépítése nem egyszerű dolog, és könnyebben hozzáférhető szakirodalommal rendelkező tudományágak esetében is igen hosszú időt vesz igénybe. A későbbi Keleti Gyűjtemény megalapozása során is – a könyvvásárlás és az orientalisztikával foglalkozó hazai és külföldi társintézményekkel folytatott kiadványcsere mellett – az tűnt életképes megoldásnak, hogy megpróbálják tudósok magánkönyvtárát megszerezni, vagy meggyőzni őket, hogy a könyvgyűjteményük legalább egy részét az egyetemen helyezték el.

Ezen elgondolás mentén, Róna-Tas András professzor felkérésére, a 20. század legjelentősebb magyar keletkutatója, egy máig aktív tudományos műhely megalapozója, az összehasonlító altajisztika, a mongolisztika, a turkológia, a kínai filológia, a tibetisztika, a magyar őstörténet és a magyar történeti nyelvészet területén is maradandót alkotó Ligeti Lajos volt az első, aki a Szegedi Tudományegyetemet (akkori nevén József Attila Tudományegyetemet) alkalmasnak találta arra, hogy évtizedeken át gyűjtött könyveit és különnyomatait ott helyezze el. Felajánlásának időpontja 1976. Ekkor azonban Ligeti még aktívan foglalkozott tudománnyal, természetesen szakkönyvei többségét is használta még, így első körben könyveinek körülbelül harmada került Szegedre. Bármennyire gáláns is volt tehát a felajánlás, nem tudta egyből megoldani az újonnan alapított tanszék szakirodalommal kapcsolatos problémáit.

Megoldásként Róna-Tas András meg tudta győzni az egyetem vezetését, hogy vásárolja meg az akkoriban elhunyt Németh Gyulának, a turkológia professzorának magánkönyvtárát.

Ligeti könyvgyűjteményével összehasonlítva Németh Gyuláé nem volt olyan nagy, és tematikailag is sokkal behatároltabb volt, azonban megvolt benne a legfontosabb szótárak és szakmonográfiák többsége. Különnyomatot szintén nagy számban tartalmazott Németh hagyatéka. A könyvgyűjtemény az Altajisztikai Tanszéken került elhelyezésre, így ez volt az első modern orientalisztikai témájú állomány Szegeden, amely a mindennapi

2. kép.

*Ligeti Lajos látogatása az Egyetemi Könyvtárban szak-könyvtárának átadása és díszdoktorrá avatása alkalmából. Ligeti Lajos; Keveházi Katalin; Monok István; Róna-Tas András, 1984. október 3.
Forrás: SZTE Klebelsberg Könyvtár, Keleti Gyűjtemény*

kutatási és oktatási munkákat lehetővé tette.

E szerzeményezés pozitív hatásai mellett azonban volt egy negatív is. Ligeti Lajos és Németh Gyula között ugyanis nem volt mindig probléma-mentes a viszony. Amikor Ligeti megtudta, hogy az egyetem megvásárolta Németh hagyatékát, megharagudott, attól tartva, hogy a könyveiket majd egy helyen tartják, így halott poraikban keverik majd össze őket. Vissza is vonta a felajánlását, és hosszú időbe telt, több beszélgetésbe került, amíg annyira megnyűlt, hogy donációs szándékát megújította.

További problémát jelentett, hogy Németh és Ligeti gyűjteménye is lezárult a tudósok halálával, így az 1987 utáni szakirodalom teljesen hiányzott az anyagból.

A tudományos eredmények naprakész szinten való biztosítását az Altajisztikai Tanszék próbálta meg magára vállalni. A könyv- és egyéb publikáció-beszerzésnek van 18 módja. Ezek közül az utolsó a vásárlás. Ennek megfelelően a könyvvásárlás mellett a tanszék igyekezett ügyesen felhasználni nemzetközi kollegiális kapcsolatait, illetve könyvcseré-kapcsolatokat épített a külföldi társintézményekkel, aminek az lett a következménye, hogy a tanszék is felépített egy tekintélyes gyűjteményt, mely főképp turkológiai témákra fókuszált, de a keletkutatás egyéb területei is képviselve voltak.

Visszatérve Ligetihez, halála után könyvei hamarosan Szegedre kerültek, és 1987 őszén, az egyetem központi épületében, mely akkoriban a könyvtárnak is helyet adott, Keleti Kabinet néven megnyílt a mai Keleti Gyűjtemény elődje.

A gyűjtemény jól tükrözte Ligeti tudományos érdeklődésének széles spektrumát, így az anyag nagyrésze az összehasonlító altajisztika, a turko-

lógia, mongolisztika, sinológia és tibetisztika körébe tartozik, de természetesen a magyar őstörténet és a magyar történeti nyelvészet szakirodalma is megtalálható benne. A hagyaték körülbelül 11.000 tételt számlál. Talán a gyűjtemény legértékesebb része, és mondhatni az altajisztikai nyelvészeti szakirodalom esszenciája az a több ezer különnyomat, melyet Ligeti hosszú pályája során összegyűjtött és megőrzött. Kb. 4500 darab különnyomatról van szó, melyek kiválóan mutatják milyen elképesztően széles nemzetközi kapcsolatokkal rendelkezett, és milyen nagy tekintélye volt a külföldi tudósok között.

A gyűjtemény dedikált könyvtárost is kapott Paulik Ágnes személyében, aki amellet, hogy könyvtáros volt, altajisztika szakon is végzett, így a könyvek feldolgozása biztos szakmai kezekbe került.

Az Egyetemi Könyvtár orientalisztikai különgyűjteménye a későbbiekben több kisebb hagyatékkal bővült: 1988-ban Katonáné Palló Margit turkológiai, majd 1990-ben Tardy Lajos kaukázusi és grúz témájú könyveivel.

Amikor a könyvtár 2004-ben jelenlegi helyére költözött, az addig különálló gyűjtemények, tehát Ligeti Lajos és Németh Gyula hagyatéka, valamint az Altajisztikai Tanszék könyvgyűjteménye mind egy helyre, a mai Keleti Gyűjteménybe kerültek, azzal a kikötéssel, hogy az állományrészeket nem lehet összekeverni.

Idővel további donációk révén értékes anyagokkal bővült a gyűjtemény. Róna-Tas András professzor szintén Szegednek ajándékozta könyvgyűjteményét. Természetesen ő még ma is igen aktív kutatómunkát végez, azonban tibetisztikai és csuvas témájú könyvei már a Keleti Gyűjtemény polcain várják olvasóikat. Ha a Csuvas Köztársaságot nem számítjuk, akkor ez a csuvas tematikus gyűjtemény valószínűleg világszerte egyedülállónak számít.

2008 óta már szintén a gyűjtemény részét képezi Berta Árpád, az Altajisztikai Tanszék fiatalon elhunyt professzorának főképp turkológiai témájú szakirodalmat tartalmazó, mintegy 2000 kötetet számláló könyvtára.

Nem kis büszkeségre adott okot, hogy Sinor Dénes altajisztikai témájú könyvei is Szegedre kerültek. Talán nem kell különösebben ecsetelni, hogy a szakmának milyen kiemelkedő és nagyrebecsült személyisége hagyományozta könyveit a Klebelsberg Könyvtárra. Mintegy 3200 kötet került tőle hozzánk, melyet 60 éves szakmai, és kiemelkedő tudományszervezői tevékenysége közben gyűjtött össze közép-ázsiai témában. A kötetek jelentős része nem volt elérhető Magyarországon egyéb könyvtárban, és ami szintén fontos, számos olyan kötet került a hagyaték révén a gyűjteménybe, melyek már a Németh- és Ligeti-hagyatékok lezárása utáni időkben lettek publikálva. Éppúgy mint a Németh Gyula és a Ligeti-hagyaték esetében, a Sinor-könyvtár egy részének Szegedre kerülése messze túlmutat azon a fizikai tényen, hogy most ezeket a könyveket Szegeden őrizzük. Igen sokat profitálunk abból, hogy ez volt az a könyvtár, melyet Ligeti és Sinor is érdemesnek talált arra, hogy ott kerüljenek elhelyezésre a könyvei.

Szintén a Keleti Gyűjtemény őrzi Olajos Terézia és Szádeczky-Kardoss Samu bizantinológus professzorok hagyatékát. Könyvgyűjteményük az avarokra, és tágabb értelemben a kelet-európai steppén élt nomád népekre vonatkozó szakirodalom egyedülálló tárháza.

3. kép.

Paulik Ágnes könyvtáros. Az Egyetemi Könyvtár Ligeti-gyűjteménye a Dugonics téri épület földszintjén. 1998. Forrás: SZTE Klebelsberg Könyvtár, Keleti Gyűjtemény

Külön ki kell emelni, hogy a gyűjtemény körülbelül 3000 kötetnyi szó-tárral van felszerelve, melyek a filológiai munka elengedhetetlen tartozékai. Szintén elősegíti a munkát, hogy a gyűjtemény teljes állománya elérhető a Klebelsberg Könyvtár online katalógusában, melynek tételeire a Worldcat katalógus is hivatkozik.

Végezetül ejtsünk szót egy olyan problémáról, amellyel a gyűjtemény nemrég szembesült. Amint korábban is volt róla szó, a Keleti Gyűjtemény lekülönlegesebb része a különnyomat-állomány, mely mind Ligeti Lajos, mind pedig Németh Gyula könyvhagyatékában ezres nagyságrendben található. Ezekből egyrészt jól látszik, hogy a magyar tudósok milyen mélyen be voltak ágyazva a nemzetközi tudományos életbe, másrészt pedig, hogy abban az időben a különnyomatok jelentették a tudományos kapcsolattartás eszközeit. Két probléma merült fel velük kapcsolatban. Az egyik, hogy a különnyomatok nem olyan tartósak, mint a könyvek, és a forgatásuk kópnak és elhasználódásnak teszi ki őket. Másrészt igen sok különnyomat – mivel e tudományos művek silány minőségű papírra lettek nyomtatva – akkor is töredezésnek és porladásnak vannak kitéve, ha egyáltalán nem is nyúlunk hozzájuk. E sorok írója személyesen is nagyon büszke arra, hogy talán egy utolsó pillanatban született döntés eredményeképp a Keleti Gyűjtemény ezen értékes része, mintegy 15.000 tételnyi különnyomat digitalizálásra került, és az egyetem saját hálózatán belül online is használható. Úgy gondolom egy ilyen méretű tematikus cikkgyűjtemény még az internet korában is számottevőnek minősül.

Soha nem könnyű első lépéseket tenni. Bár ez esetben az első lépést egyetlen tudós, Ligeti Lajos tette, emberi és tudósi nagysága példaképként

szolgált számos közvetlen vagy közvetett tanítványának az altajisztika területén, akiknek már szintén a Szegedi Tudományegyetemen őrizzük a hagyatékát.

E sorok írása közben már bedobozolva várja Magyarországra szállítását Tayyib Gökbilgin könyvhagyatéka, aki az oszmanisztika egyik megalapítójaként igazán különleges és egyedülálló könyvgyűjteményt mondhatott magáénak.

De ezzel még koránt sincs vége, további nagy dolgok vannak készülöben...

Összességében elmondható, hogy mára a Keleti Gyűjtemény túlnőtt azon a gondolaton, amely létrehozta. Külföldről érkeznek kutatók csak azért, hogy használhassák a Gyűjteményben felhalmozott tudományos szakirodalmat, és természetesen remekül szolgálja az egyetem hallgatóinak és oktatóinak szükségleteit is.

Nyilatkozatok

Adatelérhetőségi nyilatkozat. A szerző megerősíti, hogy a mű eredményeit alátámasztó kutatási adatokat a tanulmány tartalmazza.

Összeférhetlenségi nyilatkozat. A szerző nyilatkozik, hogy összeférhetlenség nem áll fenn.

Szerzői jogi nyilatkozat. Ez a mű a Creative Commons Nevezd meg! – Ne add el! – Ne változtasd! 4.0 nemzetközi licenz feltételeinek megfelelően felhasználható. (© ⓘ Ⓞ Ⓝ CC BY-NC-ND 4.0) <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

4-9. kép. Ligeti Lajos díszdoktorrá avatása. 1984. október 3. Forrás: SZTE Klebelsberg Könyvtár, Keleti Gyűjtemény

